

# Achtkarspelen Duorsum en Belutsen

*Duorsum Dwaande yn de Mienskip*

Duurzaamheidsnota 2014-2018

13-10-2014

Gemeente Achtkarspelen



**achtkarspelen**  
GEMEENTE





## Inhoud

### Samenvatting

|                                                        |          |
|--------------------------------------------------------|----------|
| <i>Een kort overzicht van de ambitieprojecten.....</i> | <i>5</i> |
|--------------------------------------------------------|----------|

### Hoofdstuk 1

#### *Duurzaamheidsbeleid 2014-2018, stand van zaken en achtergronden*

|                                                            |    |
|------------------------------------------------------------|----|
| 1.1 Inleiding .....                                        | 7  |
| 1.2 Stand van zaken Gemeentelijk duurzaamheidsbeleid ..... | 9  |
| 1.2.1 Korte geschiedenis .....                             | 9  |
| 1.2.2 Gemeentelijke ontwikkelingen.....                    | 9  |
| 1.2.3 Provinciale ontwikkelingen .....                     | 10 |
| 1.2.4 Landelijke ontwikkelingen.....                       | 11 |
| 1.2.5 Kanttekeningen .....                                 | 12 |

### Hoofdstuk 2

#### *Ambities Achtkarspelen, de kaders voor het nieuwe beleid*

|                                          |    |
|------------------------------------------|----|
| 2.1 Inleiding .....                      | 13 |
| 2.2 Een dorpsgerichte aanpak .....       | 14 |
| 2.2.1 Rol gemeente.....                  | 14 |
| 2.2.2 Samenwerking .....                 | 14 |
| 2.2.3 Instrumenten .....                 | 14 |
| 2.2.3 Duurzaam versus dorpsgericht ..... | 15 |
| 2.3 Ambitieprojecten.....                | 15 |
| 2.3 Communicatie en inspiratie .....     | 16 |

### Hoofdstuk 3

#### *Ambitieproject 1: Duurzame dorpen*

|                           |    |
|---------------------------|----|
| 3.1 Inleiding .....       | 17 |
| 3.2 Rol gemeente .....    | 17 |
| 3.3 Instrumentenmix ..... | 18 |

## Hoofdstuk 4

### *Ambitieproject 2: Zon op maatschappelijk vastgoed*

|                                             |    |
|---------------------------------------------|----|
| 4.1 Inleiding .....                         | 19 |
| 4.1.1 gemeentelijke gebouwen .....          | 19 |
| 4.1.2 sportverenigingen .....               | 19 |
| 4.1.3 overig maatschappelijk vastgoed ..... | 20 |
| 4.2 Rol gemeente .....                      | 20 |
| 4.3 Instrumentenmix .....                   | 20 |

## Hoofdstuk 5

### *Ambitieproject 3: hernieuwbare grondstoffen en energie*

|                           |    |
|---------------------------|----|
| 5.1 Inleiding .....       | 21 |
| 5.2 Rol gemeente .....    | 22 |
| 5.3 Instrumentenmix ..... | 22 |

## Hoofdstuk 6

### *Ambitieproject 4: Duurzaam ondernemen*

|                                       |    |
|---------------------------------------|----|
| 6.1 Inleiding .....                   | 23 |
| 6.1.1. bedrijven betrekken .....      | 23 |
| 6.1.2 binnen eigen organisatie .....  | 24 |
| 6.2 Rol gemeente .....                | 24 |
| 6.3 Instrumentenmix .....             | 24 |
| <i>Gericht op bedrijven</i> .....     | 24 |
| <i>Binnen eigen organisatie</i> ..... | 24 |

## Hoofdstuk 7

|                                                         |    |
|---------------------------------------------------------|----|
| <i>Instrumenten inzetbaar in ambitieprojecten</i> ..... | 25 |
|---------------------------------------------------------|----|

## Hoofdstuk 8

|                                   |    |
|-----------------------------------|----|
| <i>Financiële paragraaf</i> ..... | 30 |
|-----------------------------------|----|

## Verantwoording en bijlagen

|                                          |    |
|------------------------------------------|----|
| Bronnen .....                            | 31 |
| Bijlage 1: Korte samenvatting ANNO ..... | 32 |
| Bijlage 2: Dorpscoöperaties .....        | 34 |

# Samenvatting

---

Met duurzaamheidsnota 'Achtkarspelen Duorsum en Belutsen' profileren we Achtkarspelen als duurzame betrokken gemeente. We maken gebruik van de kracht van de Mienskip, door dorpsgericht aan de slag te gaan. In 2018 willen we in de top 10 staan van meest duurzame gemeenten van Fryslân.

Om dit te bereiken zetten we in op 4 ambitieprojecten, die geënt zijn op een dorpsgerichte aanpak. Aan de ambitieprojecten zijn instrumenten gekoppeld om deze handen en voeten te geven. De ambitieprojecten worden in deze duurzaamheidsnota verder uitgewerkt en toegelicht.

## **1. Duurzame dorpen**

**Wij willen initiatieven uit de samenleving stimuleren en faciliteren. We gaan in enkele initiatiefdorpen op zodanige wijze met duurzaamheid aan de slag dat het de leefbaarheid bevordert. We sluiten hiermee aan bij de woonvisie.**

### **Korte toelichting**

Duurzame dorpen is bij uitstek een ambitieproject dat valt binnen de dorpsgerichte aanpak. Lokale duurzame energie-initiatieven dragen bij aan de gemeentelijke ambitie om meer duurzaam te bouwen en een toename van energiezuinige en -neutrale woningen te realiseren, maar ook om grootschalige projecten van de grond te krijgen zoals een Sinnegreide.

Om met duurzame dorpen aan de slag te gaan dient er voldoende draagvlak en initiatief te zijn in een dorp. Krachten bundelen kan bijvoorbeeld door het oprichten van dorpscoöperaties.

De rol van de gemeente is afhankelijk van het initiatief. Door te starten met inspiratiebijeenkomsten en initiatiefgroepen te faciliteren, krijgt de rol van de gemeente vorm. Het inrichten van een (digitaal) energieloket, het oprichten van dorpscoöperaties en voorlichting over duurzaam (ver)bouwen, zijn voorbeelden van projecten die dorpen kunnen ondersteunen.

## **2. Zon op maatschappelijk vastgoed**

**We willen, dat het maatschappelijk vastgoed binnen de gemeente zo veel mogelijk gebruik kan maken van zonne-energie.**

### **Korte toelichting**

Onder Maatschappelijk vastgoed verstaan we in dit geval gebouwen van de gemeente en van de gemeenschap: sportaccommodaties, scholen, kerken, verenigingsgebouwen etc. Deze gebouwen hebben vaak hoge energielasten en deze worden door de gemeenschap betaald. Investeren in het verlagen van de energielasten levert dus winst op.

Vraag inventariseren: zon, isolatie, energiezuinige verlichting, slimme constructie met een andere vorm van hernieuwbare energie, zoals restwarmte etc.

Dorpsinitiatieven ondersteunen, samenwerkingsmogelijkheden en financieringsmogelijkheden onderzoeken: (subsidie)regelingen, leningen, gezamenlijk inkopen, fondsenwerving etc.

(Investering in gemeentelijk vastgoed is kostenneutraal door vermeden energiekosten)

### **3. Initiatieven hernieuwbare grondstoffen en energie**

**Wij ondersteunen nieuwe initiatieven op het gebied van slim hergebruik van grondstoffen en het opwekken van hernieuwbare energie binnen de gemeente.**

#### **Korte toelichting**

Het stimuleren van lokale productie en consumptie van grondstoffen en energie levert winst op voor milieu (energie), economie en innovatie. Denk bijvoorbeeld aan lokale warmtenetten, warmte/koude-opslag, energierugwinning uit het riool, vergisting van biomassa, aardwarmte-technieken en sinnegreiden.

Het gaat om innovatieve activiteiten die vooral een breder maatschappelijk belang dienen. En dus niet alleen voordelen bieden aan individuele bedrijven en consumenten.

De gemeente kan faciliteren, verbindingen leggen met bijvoorbeeld provincie en kennisinstellingen. Ook binnen het vergunningenbeleid en bestemmingsplannen wordt gekeken naar mogelijkheden om projecten te realiseren.

### **4. Duurzaam ondernemen**

**We stimuleren bedrijven binnen onze gemeente om duurzaam en maatschappelijk verantwoord te ondernemen, we geven daarbij zelf het goede voorbeeld. Door zelf duurzaam te handelen kunnen we anderen inspireren.**

#### **Korte toelichting**

Duurzaam ondernemen is het op bedrijfsniveau concretiseren van een balans tussen de 3 P's: people, planet en profit. Het bedrijfsleven is hiervoor zeer gemotiveerd, maar het is soms lastig handen en voeten te geven aan MVO.

Naast de initiatieven die een dorpsgerichte aanpak met zich meebrengt initieert de gemeente een aantal projecten, zowel intern als extern.

Het energieloket biedt een podium voor bedrijven die burgers kunnen adviseren bij duurzaam (ver)bouwen. Projecten als het Koploperproject en Maak geld met energie zorgen juist weer voor een stukje bewustwording.

De gemeente geeft binnen de eigen organisatie een goed voorbeeld. De ambities en kansen binnen de gemeente liggen op het vlak van duurzaam inkopen van bijvoorbeeld biologische en streekproducten voor de horeca, of zelfs fair trade, energiebesparing bij verlichting, aandacht voor duurzame dienstreizen en duurzame energie.

Met de lokale duurzaamheidsmeter meten we onze eigen resultaten en de resultaten van de hele gemeente.

# Hoofdstuk 1

## Duurzaamheidsbeleid 2014 -2018

---

### 1.1 Inleiding

Duurzaamheid is in beweging. Wereldwijd worden duurzaamheidsdoelen vastgesteld, Europees, landelijk, regionaal, iedereen is het er over eens dat fossiele energiebronnen opraken, dat de CO2 uitstoot verminderd dient te worden en dat de oplossing gezocht

*"Duurzame ontwikkeling is de ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen"*

*World Commission on environment and Development van de Verenigde Naties in het rapport "Our Common future"*

moet worden in energievraagvermindering en hernieuwbare energiebronnen.

Verantwoord omgaan met grondstoffen beperkt zich niet alleen tot de snel slinkende voorraad fossiele brandstoffen. Ook andere grondstoffen dreigen schaars te worden. Veel stoffen worden als afvalproduct beschouwd. De afvalberg groeit, voedsel wordt verspild, het klimaat verandert. We kennen overschotten aan de ene kant en tekorten aan de andere kant. Een lineaire economie.

De natuur kent geen afvalstoffen. Alles wordt hergebruikt en in kringloop gebracht. De huidige duurzaamheidsopvattingen volgen deze strategie. Er ontstaan steeds meer initiatieven en denkwijzen op het gebied van verantwoord omgaan met onze grondstoffen. Voorbeelden zijn: 'Cradle to Cradle', 'Biobased economy' 'Circulaire Economie' 'The natural step'. Deze denkwijzen gaan niet alleen over people and planet, maar ook over profit. Overheden, maar ook het bedrijfsleven nemen deze denkwijzen steeds meer over en zien hier de voordelen van in.

*De circulaire economie is een economisch systeem dat bedoeld is om herbruikbaarheid van grondstoffen, producten en menselijke talenten te maximaliseren en waarde vernietiging te minimaliseren. Anders dan in het huidige lineaire systeem, waarin grondstoffen worden omgezet in producten die na verbruik worden vernietigd en talenten die onnodig overbodig worden verklaard.*

*Biobased Economy (BBE) gaat over de overgang van een economie die draait op fossiele grondstoffen naar een economie die draait op biomassa als grondstof: van 'fossil based' naar 'bio based'. In een biobased economy gaat het dus over het gebruik van biomassa voor niet-voedsel toepassingen. Deze toepassingen zijn bijvoorbeeld inhoudsstoffen, chemicaliën, materialen, transportbrandstoffen, elektriciteit en warmte.*

Naast de bovenstaande ontwikkelingen, die ons een andere kijk geven op grondstoffen en economie is er nog een ontwikkeling gaande: De manier waarop overheid en burgers met elkaar omgaan. Burgerinitiatieven op het gebied van energieopwekking nemen een vlucht, bedrijven en verenigingen vragen om ondersteuning bij hun initiatieven. Een lokaal duurzaam energie-initiatief draagt, in al zijn verschillende vormen, bij aan een energieke samenleving. Een samenleving waar burgers niet achterover leunen maar zelf hun energievoorziening gaan organiseren. Een stap in de richting van de participatiesamenleving en een uitdaging om het groene imago van gemeente, dorpen en haar bedrijven te versterken.

*De opkomst van lokale duurzame energie-initiatieven passen in een brede maatschappelijke beweging waar burgers meer eigen initiatieven nemen en niet meer wachten op grote bedrijven of overheden om veranderingen te bewerkstelligen. Overheden in het algemeen, en gemeenten misschien wel het meest, zien hiermee hun rol veranderen, ook omdat het besef groeit dat de invloed van de gemeente op maatschappelijke ontwikkeling beperkt is. Van een sturende, bepalende overheid migreren ze langzaam naar een meer faciliterende, voorwaardenscheppende rol. Landelijk en lokale overheden realiseren zich steeds vaker dat ze door aan te sluiten bij maatschappelijke initiatieven effectiever hun doelen kunnen bereiken dan door zelf initiatieven op te zetten*  
*Bron: Handreiking De rol van gemeenten bij lokale duurzame energie-initiatieven.*

De gemeente onderschrijft deze ontwikkeling. In het coalitieakkoord heeft het college uitgesproken dat het wil werken aan een gemeente die zorg heeft voor alle inwoners en die iedereen de kans biedt om mee te doen. Eigen kracht van de inwoners staat voorop. Waar nodig zorgt de gemeente voor een sociaal vangnet. De basisvoorzieningen in de dorpen zijn een belangrijke voorwaarde voor de leefbaarheid én voor de betrokkenheid van de Mienskip.

## 1.2 Stand van zaken Gemeentelijk duurzaamheidsbeleid

### 1.2.1 Korte geschiedenis

In december 2009 is de beleidvisie 'Duorsum yn de Wâlden' door de gemeenteraad vastgesteld. De definitie van de visie is destijds als volgt omschreven: *"Een ontwikkeling die zorgt voor een gezond en duurzaam leef- en werkklimaat in de Wâlden, voor nu en in de toekomst, voor hier en elders."* Een groot aantal van de omschreven duurzaamheidsdoelen is behaald. Op 5 juni 2014 is een evaluatie van dit beleid aan de raad voorgelegd, met het verzoek om het resterende duurzaamheidsbudget in te zetten voor huidige en toekomstige duurzaamheidsprojecten. De raad heeft hierop verzocht om hier invulling aan te geven.

Ondertussen is in ANNO-verband gewerkt aan een gezamenlijke duurzaamheidsvisie (zie bijlage 1). In deze visie hebben de NO-gemeenten, Wetterskip Fryslân en de Provinsje Fryslân hun ambities op het gebied van duurzaamheid verwoord voor de komende jaren (tot 2030). *'Mei inoar, mei betrouwen en kriich wurkje oan in duorsum Noardeast!'* De visie is vastgesteld door de colleges van de gemeenten, It Wetterskip en De Provinsje. Het uitvoeringplan is hierbij ter kennisgeving aangenomen. De raad heeft op 28 november 2013 hiervan kennis genomen.

### 1.2.2 Gemeentelijke ontwikkelingen

In 2014 wordt uitvoering gegeven aan projecten die nog lopen vanuit het 'oude' beleid. Voorbeelden hiervan zijn 'Duorsum Dwaande mei wenjen', het Koploperproject en de duurzaamheidslening.

#### **ANNO**

In ANNO-verband zijn reeds projecten in gang gezet, zoals 'Maak geld met energie' dat door de ONOF is opgepakt. Of duurzame zorgwoningbouw, waarbij de gemeente Achtkarspelen als pilotgemeente zal fungeren. Een ambtelijke werkgroep vanuit de zes ANNO-gemeenten houdt zich bezig met implementatie en uitvoering.

#### **Grootschalige toepassing zonnepanelen**

Binnen Achtkarspelen zelf liggen echter ook belangrijke ontwikkelvragen. Bijvoorbeeld over het grootschalige toepassing van zonnepanelen: In de informatiecarroussel van 14 april 2014 is de raad geïnformeerd over het collegeadvies "Grootschalige toepassing van zonnepanelen." Naar aanleiding hiervan ligt de opdracht om een fractiespecialistenbijeenkomst over dit onderwerp te organiseren.

1. *Op basis van de bevindingen van onder andere de Provinsje vooralsnog geen grootschalige toepassing van zonnepanelen initiëren, maar de lopende onderzoeken afwachten.*
2. *Afhankelijk van de resultaten van de onderzoeken:*
  - a. *kaders te stellen waar een mogelijke businesscase voor Achtkarspelen aan zou moeten voldoen;*
  - b. *wanneer een businesscase zich voordoet, dit professioneel te laten onderzoeken en hier dan onder voorwaarde van te vinden dekking, middelen voor beschikbaar te stellen.*
3. *Burgerinitiatieven met betrekking tot de gezamenlijke opwekking van energie waar mogelijk te ondersteunen.*

*Bron: collegeadvies Grootschalige toepassing van zonnepanelen*

### **De Kruidhof**

Ook de ontwikkelingen in Botanische tuin De Kruidhof zijn annex met duurzaamheid. De ideeën om De Kruidhof te vermarkten zijn gestoeld op een biobased economy concept. Dit houdt in dat er meer aandacht is voor biologisch- en eigen teelt, en verwerking van producten voor de verkoop. Dit project is kansrijk voor financiering op Europees niveau.

## **1.2.3 Provinciale ontwikkelingen**

### ***Uitvoeringsprogramma Duurzame energie 2014-2020***

De provincie heeft in haar uitvoeringsprogramma duurzame energie 2014-2020 de volgende ambities en doelen:

“Groene groei in een circulaire economie is een globale en maatschappelijke uitdaging. Het verduurzamen van de energievoorziening is een belangrijk onderdeel van de strategie. Fryslân wil en kan hierin een prominente rol spelen. Dat kan vanuit een zorg voor de leefomgeving. Maar het kan ook vanuit het besef dat deze transitie voor de economie enorme kansen biedt. Fryslân wil samen met de Noord-Nederlandse partnerprovincies in het Energy Valleygebied koploper zijn en blijven in de energietransitie. Daarmee zijn we natuurlijk ook het laboratorium van de energietransitie. Hierbij wordt de verbinding naar andere Friese sectoren zoals agrofood en watertechnologie steeds belangrijker.”

“Twee doelstellingen staan centraal. Ten eerste zetten we in op energiebesparing. Wij nemen de doelstelling van de Europese Unie over. We gaan voor een energiebesparing van 20% ten opzichte van 2010. Hierbij richten we ons op zes thema's. Dit zijn energiebesparing in de woningvoorraad, maatschappelijk vastgoed, zakelijk vastgoed, landbouw, mobiliteit en circulaire economie. Ten tweede zetten we in op duurzame energieproductie. Wij stellen als doel om in 2020 16% van onze energieverbruik duurzaam op te wekken. Daarvoor richten we ons in de energiemix op wind op land, zonnestroom, warmte en energie uit biomassa.”

“Aan de twee doelstellingen hebben we een maatschappelijke doelstelling gekoppeld. In 2020 hebben we 4.000 aan energie gerelateerde banen in Fryslân. Deze banen zitten in alle lagen van de beroepsbevolking. Tot slot richt onze inzet op energie als economisch speerpunt zich ook op het versterken van de innovatiepositie van onze provincie.”

De doelstellingen passen binnen de uitgangspunten zoals verwoord in het coalitieakkoord.

De provincie concludeert dat er om de doelstelling te halen ingezet moet worden op grootschalige zonne-energie projecten:

‘Richting 2020 richt de provincie zich, naast kleinverbruik, meer op grootverbruikers:

- 250 MW op daken van 62.500 woningen
- 150 MW opgesteld vermogen op daken van 3.500 agrarische bedrijven
- 40 MW op gebouwen van 1.500 niet agrarische bedrijven
- 35 MW op 600 gebouwen van maatschappelijk vastgoed
- 25 MW op zonneweides.

In de ontwerpnotitie van Gedeputeerde Staten 'Romte foar Sinne' worden de ruimtelijke randvoorwaarden bij opstellingen van zonne-energie omschreven.

*Wij kiezen voor het verruimen van het beleid, ten opzichte van hetgeen nu als voorkeur is beschreven in de ruimtelijke paragraaf van de Notitie Sinnestroom. Wij willen onze provinciale ambitie van 500 MW kunnen halen. Daarom willen wij ruimte geven aan gemeentelijke beleidsambities, aan projecten met draagvlak van lokale energiecoöperaties en aan projecten die gebruik willen maken van het systeem postcoderoos. Daartoe willen wij, in aanvulling van de mogelijkheden op daken, de mogelijkheden in bestaand bebouwd gebied en mogelijkheden in de vorm van meervoudig ruimtegebruik buiten bestaand bebouwd gebied, binnen kwalitatieve voorwaarden ruimte bieden aan zonne-energieopstellingen 'op de grond', als uitbreiding van dorp of stad.*

*Bron: Romte foar Sinne*

#### 1.2.4 Landelijke ontwikkelingen

##### **Energieakkoord voor duurzame groei**

In 2013 is het energieakkoord voor duurzame groei vastgesteld.

Het akkoord overbruggt uiteenlopende belangen en verbindt ruim veertig organisaties, waaronder werkgevers- en werknemersorganisaties, natuur- en milieuorganisaties, maatschappelijke organisaties, financiële instellingen.

Hierin leggen partijen de basis voor een breed gedragen, robuust en toekomstbestendig energie- en klimaatbeleid. Partijen zetten zich in dit verband in om de volgende doelen te realiseren:

- Een besparing van het finale energieverbruik met gemiddeld 1,5 procent per jaar.
- 100 petajoule aan energiebesparing in het finale energieverbruik van Nederland per 2020<sub>1</sub>.
- Een toename van het aandeel van hernieuwbare energieopwekking (nu ruim 4 procent) naar 14 procent in 2020.
- Een verdere stijging van dit aandeel naar 16 procent in 2023.
- Ten minste 15.000 voltijdbanen, voor een belangrijk deel in de eerstkomende jaren te creëren.

Het akkoord is gericht op versterking van de economische structuur en zal de komende jaren miljarden aan investeringen losmaken in alle sectoren van onze samenleving.

Het akkoord bestaat uit tien pijlers. Deze tien pijlers vormen een onderling versterkend geheel, en daarmee een integraal pakket.

Voor ons gemeentelijk duurzaamheidsbeleid zijn vooral de eerste drie pijlers van belang:

Pijler 1: Energiebesparing

Pijler 2: Opschalen van hernieuwbare energieopwekking

Pijler 3: Stimuleren van decentrale duurzame energie.

*De Nederlandse gemeenten zullen bij de aanpak van energiebesparing een gebiedsgerichte benadering hanteren. Daarbij faciliteren de gemeenten een integrale aanpak, zoals voorzieningen op het gebied van lokale warmtenetten, warmte/koude-opslag en decentrale productie van energie, buurtprocessen en samenwerking op het gebied van parkmanagement (bedrijventerreinen). De gemeenten werken daarbij samen met de waterschappen, bijvoorbeeld op het gebied van energierterugwinning uit het riool en in de afvalwaterzuivering.*

*Bron: Energieakkoord SER*

### 1.2.5 Kanttekeningen

Veel burgercoöperaties zijn opgericht met als doel het decentraal opwekken van energie. Oftewel gezamenlijk investeren in zonnepanelen op bijvoorbeeld een braakliggend terrein, groot dakoppervlak of weiland, in plaats van op je eigen dak. De postcoderoos zou dit mogelijk moeten maken. Burgers binnen een bepaald postcodegebied kunnen hier gebruik van maken. De vele haken en ogen aan deze constructie zorgen er echter voor dat vooralsnog dit geen winstgevende businesscases oplevert.

Vrijwel alle onderzoeksrapporten laten dit beeld zien. In Ferwerderadiel is onderzoek gedaan naar de juridische aspecten van salderen op afstand. Ook uit dit rapport blijkt dat het aanleggen van een zonneweide vooralsnog geen optie is. Het rijk zal het beleid evalueren en het is afwachten of de regeling de komende jaren zodanig wordt aangepast dat de regeling wel uit kan.

Ook het in augustus jl verschenen rapport 'Businesscase Postcoderoos co-creatie', een landelijk onderzoek met Fryske medewerking, schetst een negatief beeld en hoopt hiermee te kunnen lobbyen in Den Haag voor een betere regeling.

De onlangs verschenen ontwerpnotitie van Gedeputeerde Staten 'Romte foar Sinne' onderschrijft dit beeld.

*Er is onzekerheid over de vraag hoe de toepassing van zonne-energie, hier vooralsnog toegespitst op zonnepanelen, zich gaat ontwikkelen. Die toepassing, en met name ook de vraag welke ruimtelijke neerslag die zal krijgen, is in sterke mate afhankelijk van de stand der techniek en de financiële haalbaarheid, in de zin van een sluitende 'businesscase'. De haalbaarheid is nu, en waarschijnlijk ook nog op middellange termijn, weer sterk afhankelijk van subsidie- en belastingmaatregelen.*

*Wijzigingen in dat stelsel beïnvloeden de animo tot deelname en de haalbaarheid van projecten. Onhaalbaar lijken vooralsnog initiatieven zonder subsidie: de 'energiemarktpartijen' hebben geen belangstelling zolang de opbrengst niet kan concurreren met fossiele brandstoffen en evenmin met windenergie.*

*Haalbaar is de plaatsing op daken van particuliere huizen. De ambitie 2015 (25 MW) is met 40 MW al gehaald. Voor 2020 wordt ingezet op 125 MW.*

*Haalbaar is ook de plaatsing op daken van boerderijen of bedrijven, hoewel die Businesscases lastiger zijn.*

*Bron: Romte foar Sinne*

## Hoofdstuk 2

# Ambities Gemeente:

## ' In sosjaal, lokaal en belutsen mienskip'

### 2.1 Inleiding

In het coalitieakkoord 2014-2018 heeft de coalitie een duidelijke ambitie neergelegd voor de komende bestuursperiode.

'We willen toe naar een gemeente die zorg heeft voor haar inwoners, armoede bestrijdt en alle inwoners de mogelijkheid biedt om mee te kunnen doen. Een gemeente die gaat voor het oplossen van problemen, het overbruggen van afstanden, maatwerk en waardering. Een gemeente die gaat over prettig wonen, zorg voor elkaar en voor onze omgeving.'

Kortom 'In sosjaal, lokaal en belutsen mienskip'

In het coalitieakkoord zijn een aantal punten voor duurzaamheid benoemd:

- Bevorderen duurzame woningbouw
- Een toename van energieneutrale en -zuinige woningen realiseren
- In de top 10 van meest duurzame gemeenten van Fryslân

#### **Bouwen en wonen (5.4)**

*De verschillende dorpsgemeenschappen, klein en groot, moeten, ook naar de toekomst toe, de kans behouden levende gemeenschappen te blijven, waar jong en oud zich thuis voelt. Voor wat betreft het bouwen van woningen zijn vraag en aanbod bepalend bij de verdeling over de dorpen. Extra aandacht voor goede, goedkopere starters-, senioren- en zorgwoningen in die dorpen waar deze niet voorhanden zijn. Wat willen we de komende vier jaar bereiken:*

- *Voldoende aanbod starters-, senioren- en zorgwoningen in ieder dorp*
- *Minimale wachtlijst reële woningzoekenden*
- *Het opknappen van verouderde woningen en buurten*
- *Verpaupering actief bestrijden*
- *Bevorderen duurzame bouw*
- *Inbreidingsplannen per dorp realiseren*

#### **Duurzame Ontwikkeling (5.6)**

*Duurzame ontwikkeling is de ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen. Uit deze officiële definitie blijkt wel dat duurzaamheid een breed en veelomvattend begrip is. In feite komt het er op neer dat we zorg hebben voor onze aarde en op een goede manier omgaan met de toekomstige schaarste. Wat willen we de komende vier jaar bereiken:*

- *Een toename van energieneutrale en -zuinige woningen realiseren*
- *In de top 10 van meest duurzame gemeenten van Fryslân*

*Bron: Coalitieakkoord 2014-2018*

Deze punten zijn als aandachtspunten meegenomen in dit beleidsplan. Het ondersteunt onze visie dat we in moeten zetten op een integrale aanpak, waarbij burgers, bedrijfsleven en organisaties initiatief nemen. Niet als individuen, maar als Mienskip de krachten bundelen.

## 2.2 Een dorpsgerichte aanpak

We zetten in op een dorpsgerichte aanpak. Hieronder verstaan we het aanbieden van een cluster van duurzaamheidsmaatregelen binnen een dorp, gebied of wijk, waarbij een aanzienlijk deel van de inwoners deelneemt aan één of meerdere onderdelen. Het gaat om initiatieven als toepassing van duurzame energie, energetische woningverbetering, verantwoord omgaan met grondstoffen, aandacht voor maatschappelijk vastgoed, etc.

Dit kunnen kleine initiatieven zijn, maar ook heel grote. Zo groot zelfs dat ze niet alleen door een dorp opgepakt kunnen worden. De initiatieven kunnen van particulieren, bedrijven of andere partijen komen, maar ze hebben allen gemeen dat ze gedragen worden door het dorp of de wijk.

### 2.2.1 Rol gemeente

Bij de keuze van een rol door de gemeente spelen veel factoren mee. Wettelijke verplichtingen en beperkingen, het ontwikkelingsstadium van het initiatief, de beschikbaarheid van specifieke kennis bij de gemeente en het initiatief, de specifieke plannen van het initiatief, en meer. Ook komen initiatieven niet altijd vanzelf aan het licht. Door het organiseren van bijvoorbeeld inspiratiebijeenkomsten en het initiëren van acties kunnen dorpen geënthousiasmeerd worden om met duurzaamheid aan de slag te gaan.

### 2.2.2 Samenwerking

De dorpsgerichte aanpak binnen dit beleidsplan gaat specifiek over duurzaamheid, maar vanwege het belang van een integrale aanpak wordt samenwerking gezocht met andere disciplines, zoals wonen, ruimte, beheer, samenleving en de dorpencoördinator.

Extern wordt samenwerking gezocht met dorpsbelangen, woningcorporaties, zorginstellingen, doarpswerk, de energiewerkplaats, de provincie, marktpartijen en andere partijen die een rol kunnen spelen.

### 2.2.3 Instrumenten

Binnen de gemeente lopen reeds een aantal projecten en staan een aantal kansrijke projecten op de agenda die de dorpsgerichte aanpak kunnen versterken. Deze projecten zijn reeds aangedragen door burgers en bedrijfsleven of hebben zich in het recente verleden al bewezen. De projecten kunnen worden ingezet in de initiatiefdorpen, waarbij onze insteek is dat de hele gemeente kan profiteren van deze aanpak. Projecten die ook op de ANNO-agenda staan zijn bovendien kansrijk voor cofinanciering. Als gemeente sturen wij in ANNO-2 daarom ook aan op financiering voor dorpsgerichte aanpak.

In hoofdstuk 7 staan deze instrumenten beschreven. Deze lijst is samengesteld op basis van de uitvoeringsagenda's die ten tijde van het schrijven van deze nota actueel waren, maar zal door ontwikkelingen vragen of veranderende zienswijzen aangepast en/of aangevuld worden.

### 2.2.3 Duurzaam versus dorpsgericht

We kiezen waar mogelijk voor de dorpsgerichte aanpak. Toch zijn niet al onze ambities rechtstreeks hieraan te koppelen. Dat betekent dat we hier soms ook van af moeten kunnen wijken. Een gemeentelijk of regionaal project over duurzaam ondernemen heeft in eerste instantie geen connecties met de dorpsgerichte aanpak. Toch werken deze projecten mee aan betrokken ondernemers en aan duurzame dorpen. We kiezen daarom voor vier ambitieprojecten die alle vier belangrijk zijn voor een duurzame toekomst van Achtkarspelen en daarbij in meer of mindere mate bijdragen aan de dorpsgerichte aanpak.

## 2.3 Ambitieprojecten

### 1. Duurzame dorpen

Wij willen initiatieven uit de samenleving stimuleren en faciliteren. We gaan in enkele initiatiefdorpen op zodanige wijze met duurzaamheid aan de slag dat het de leefbaarheid bevordert. We sluiten hiermee aan bij de woonvisie.

### 2. Zon op maatschappelijk vastgoed

We willen, dat het maatschappelijk vastgoed binnen de gemeente zo veel mogelijk gebruik kan maken van zonne-energie.

### 3. Initiatieven hernieuwbare grondstoffen en energie

Wij ondersteunen nieuwe initiatieven op het gebied van slim hergebruik van grondstoffen en het opwekken van hernieuwbare energie binnen de gemeente.

### 4. Duurzaam ondernemen

We stimuleren bedrijven binnen onze gemeente om duurzaam en maatschappelijk verantwoord te ondernemen, we geven daarbij zelf het goede voorbeeld. Door zelf duurzaam te handelen kunnen we anderen inspireren.

Deze ambitieprojecten zijn verder uitgewerkt in hoofdstuk 3 t/m 6

## 2.3 Communicatie en inspiratie

In de top tien van meest duurzame gemeenten in Fryslân vereist een belangrijke rol voor communicatie.

Met ons streven naar duurzaamheid zetten we in op het verantwoord omgaan met onze omgeving. We communiceren onze acties en voortgang, we monitoren en brengen de resultaten in beeld, we betrekken via NME het onderwijs.

We communiceren nadrukkelijk over doelen en resultaten. We gebruiken hiervoor de website, sociale media, regionale media, het energieloket en andere netwerken. We komen met burgers en bedrijven in contact en organiseren inspiratie en informatiebijeenkomsten.

Voor projecten uit de ANNO-uitvoeringsagenda wordt nadrukkelijk gebruik gemaakt van het regiomarketinginstrument *Dwaande*. De projecttrekkers zijn primair verantwoordelijk voor marketing en communicatie; de betrokken projectambtenaar ziet hier op toe en ondersteunt waar noodzakelijk.

Door middel van vakliteratuur, trainingen etc. en contact houden met andere overheden en bedrijfsleven, blijven we op de hoogte van de ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid.

## Hoofdstuk 3

# Ambitieproject 1: Duurzame dorpen

---

Wij willen initiatieven uit de samenleving stimuleren en faciliteren. We gaan in enkele initiatiefdorpen op zodanige wijze met duurzaamheid aan de slag dat het de leefbaarheid bevordert. We sluiten hiermee aan bij de woonvisie.

### 3.1 Inleiding

Duurzame dorpen is bij uitstek een ambitieproject dat valt binnen de dorpsgerichte aanpak. De opkomst van lokale duurzame energie-initiatieven passen in een brede maatschappelijke beweging waar burgers meer eigen initiatieven nemen en niet meer wachten op grote bedrijven of overheden om veranderingen te bewerkstelligen. Als gemeente beschikken we over een aantal instrumenten om dorpen te ondersteunen.

Om met duurzame dorpen aan de slag te gaan dient aan een aantal voorwaarden te worden voldaan. Zo dient er voldoende draagvlak en initiatief te zijn in een dorp. Krachten bundelen kan bijvoorbeeld door het oprichten van dorpscoöperaties.

Door het vormen van een dorpscoöperatie kunnen burgers, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties gezamenlijk meebeslissen over grote onderwerpen. Dit kan gaan over energie, maar ook over het behouden en versterken van voorzieningen in een dorp, zoals zorg, middenstand, sport en verenigingsleven en onderwijs.

Meer informatie over coöperaties staat in bijlage 2

#### *Voorbeeld Groenkerk:*

*Met een tiental inwoners van Oenkerk is in de zomer van 2011 de initiatiefgroep Groenkerk gestart. De visie van dit groene initiatief is de wereld duurzamer maken, waarbij 'mensen' (people), 'aarde' (planet) en 'groene opbrengst' (profit) in hun optiek harmonieus samengaan. Het doel van de initiatiefgroep is om met elkaar vóór 2050 een energie neutrale leefomgeving te creëren. Dit is volgens hen namelijk het moment waarop de wereld voor het grootste deel op niet-fossiele brandstoffen zal draaien terwijl de wereldbevolking veel groter zal zijn dan vandaag de dag*

### 3.2 Rol gemeente

Er zijn verschillende rollen die de gemeente kan spelen, afhankelijk van het initiatief. Dit pleit voor een zogenaamde 'lerende aanpak', waarin gemeente en initiatief mét elkaar zoeken naar een relatie die beider belangen kan dienen. Dat vergt een open, constructieve relatie, gebouwd op respect voor elkaars drijfveren en ambities en waarin ruimte is voor reflectie.

Door te starten met inspiratiebijeenkomsten en initiatiefgroepen te faciliteren, krijgt de rol van de gemeente vorm. Doarpswurk kan hierbij ondersteunen.

### 3.3 Instrumentenmix

De instrumenten worden nader omschreven in hoofdstuk 7. De nummering van de instrumenten komt overeen met de paragraafnummers.

**7.1 Oprichten/ ondersteunen Lokale coöperaties Duurzame Energie**

**7.2 Energiebesparing in de bestaande bouw**

**7.3 Oprichten Energieloket**

**7.4 Duurzame toekomst voor de zorgwoningbouw**

**7.5 Energie in Maatschappelijk vastgoed**

**7.6 PV op gemeentelijk vastgoed, Fase II**

**7.13 Duurzame Talenten**

**7.15 Energie in beeld**

**7.16 Natuur- en Duurzaamheidseducatie**

**7.18 Beleid op elektrische laadpalen voor openbaar gebruik**

**7.19 Vervoersbewegingen in Noordoost Fryslân**

*Naast de voor de hand liggende terreinen als energie en klimaat zijn er andere beleidsthema's waarin een LDE (lokaal duurzaam energie-initiatief) een rol kan spelen:*

- Duurzaamheid: leden en klanten van een LDE zijn doorgaans sterker gemotiveerd tot duurzaam gedrag op andere gebieden (voeding, kleding, etc);*
- Sociale cohesie: de coöperatieve aanpak van een LDE stimuleert tot meer contacten en samenwerking binnen een gemeenschap;*
- Burgerparticipatie: burgers raken inhoudelijk betrokken bij de opbouw van een maatschappelijke structuur en nemen verantwoordelijkheid voor hun leefomgeving;*
- Leefbaarheid van wijken: sociale cohesie en duurzaamheid vergroten de kwaliteit van leefomgeving, zowel fysiek als sociaal;*
- Stimuleren van lokale werkgelegenheid: Uit een onderzoek van RoyalHaskoningDHV blijkt het stimuleren van werkgelegenheid voor veel gemeenten een van de belangrijkste motieven is.*

*Bron: De rol van gemeenten bij lokale duurzame energie-initiatieven*

## Hoofdstuk 4

# Ambitieproject 2: Zon op maatschappelijk vastgoed

---

We willen dat het maatschappelijk vastgoed binnen de gemeente zo veel mogelijk gebruik kan maken van zonne-energie.

### 4.1 Inleiding

Scholen, dorpshuizen en sportaccommodaties zijn belangrijke voorzieningen voor de leefbaarheid in dorpen en steden. De exploitatie van deze voorzieningen staat onder druk. Dat komt door bezuinigingen, maar ook door demografische ontwikkelingen. Investeren in een lagere energierekening kan de exploitatiekosten verlagen. Dat gebeurt nog maar weinig. Een knelpunt is dat de eigenaar vaak niet de exploitant is. Of andersom. Daarnaast hebben eigenaren ook steeds minder middelen om te investeren.

Onderscheid moet gemaakt worden tussen gebouwen (en terreinen) van de gemeente en van de gemeenschap. De gebruiksdoeleinden zijn ook van groot belang.; daar waar een kerk vooral stookkosten zal hebben zal een voetbalvereniging hoge elektriciteitskosten hebben. Een schoolgebouw zal van beide wat hebben.

*Het maatschappelijk vastgoed dat onder de directe invloedssfeer van de betrokken overheden valt is voor 2030 energetisch optimaal aangepakt. Voor het overige deel ondersteunen en stimuleren we als overheden waar mogelijk zoals hierboven beschreven.*

*Bron: ANNO-visie duurzaamheid*

#### 4.1.1 gemeentelijke gebouwen

Hiermee geven we zelf actief invulling aan onze doelstellingen. We leren hierbij van de bevindingen en kunnen dit weer doorgeven aan de regio. De investering is kostenneutraal door vermeden energiekosten.

#### 4.1.2 sportverenigingen

Er is veel animo vanuit (sport)verenigingen om te verduurzamen. Vooral zonnepanelen blijken aantrekkelijk. De financiering van dergelijke projecten blijkt echter vaak het knelpunt. Ook vanuit beleidsoogpunt gezien is er belang bij om dergelijke accommodaties te verduurzamen. Verlaging van de energielasten levert directe winst op. Een cluster van verenigingen tegelijk verduurzamen draagt bovendien bij aan de doelstelling van de gemeente om een substantieel aandeel duurzame energie te verwerven.

### 4.1.3 overig maatschappelijk vastgoed

Hieronder vallen scholen, kerken, verenigingsgebouwen etc. Deze gebouwen hebben vaak hoge energielasten en deze worden door de gemeenschap betaald. Hetzij in de vorm van subsidies, hetzij in het doorberekenen van de prijs in het lidmaatschap. Investeren in het verlagen van de energielasten levert dus winst op.

## 4.2 Rol gemeente

Partijen bij elkaar brengen, faciliteren, aanbod opstellen en uitvoeren in samenspraak met partijen. Het inventariseren en bij elkaar brengen van partijen geeft ons een goed beeld hoe groot de vraag is, zodat we daar op kunnen anticiperen.

De vraag is echter divers en het kan zijn dat zon hierbij niet de meest logische keus is, maar bijvoorbeeld isolatie, energiezuinige verlichting, of een slimme constructie met een andere vorm van hernieuwbare energie, zoals restwarmte etc. Hiermee is de aansluiting met ambitieproject 1 en 3 gemaakt.

Een aantal financieringsmogelijkheden is afhankelijk van grote massa. Bijvoorbeeld korting door gezamenlijk inkopen. Ook de toekomstige wet- en regelgeving is van invloed. Het huidige postcoderoosmodel voor salderen op afstand biedt nu nog geen winstgevend businesscase, maar de ontwikkelingen hierin worden op de voet gevolgd. Vanuit de gemeente kan naar een leenconstructie gekeken worden, die uiteindelijk min of meer kostenneutraal is, voor zowel de gemeente als de vereniging en waarbij de gemeente garant staat.

*De vergelijking met bestaande regelingen toont aan dat de postcoderoos in geen van de verschillende casussen een serieus alternatief biedt.*

*De casus zon op corporatieflat heeft geen haalbare bestaande regeling maar krijgt geen haalbaar alternatief met de huidige postcoderoos. In de praktijk is deze casus vergelijkbaar met zon op school, zon op kantoorgebouw, zon op sportvereniging et cetera. Juist deze casussen hebben bij uitstek binding met lokale omwonenden en hebben allen broodnodig een alternatief nodig. De casussen waren bij uitstek kandidaten voor een goede postcoderoosregeling.*

*Bron: businesscase postcoderoos co creatie*

## 4.3 Instrumentenmix

De instrumenten worden nader omschreven in hoofdstuk 7. De nummering van de instrumenten komt overeen met de paragraafnummers.

**8.5 Energie in Maatschappelijk vastgoed**

**8.6 PV op gemeentelijk vastgoed, Fase II**

**8.13 Duurzame Talenten**

**8.15 Energie in beeld**

## Hoofdstuk 5

# Ambitieproject 3: Initiatieven hernieuwbare grondstoffen en energie

---

**Wij ondersteunen nieuwe initiatieven op het gebied van slim hergebruik van grondstoffen en het opwekken van hernieuwbare energie binnen de gemeente.**

### 5.1 Inleiding

Grondstoffen hergebruiken, slimme oplossingen voor het gebruik van restwarmte, energie halen uit afvalstoffen. De biobased economie krijgt steeds meer belangstelling.

Manieren om energie op te wekken of te hergebruiken ontwikkelen zich in razend tempo. Denk bijvoorbeeld aan lokale warmtenetten, warmte/koude-opslag, energierugwinning uit het riool, vergisting van biomassa, aardwarmte-technieken en sinnegreiden.

Voor deze technieken zijn soms innovatieve ideeën nodig. Innovatie is de basis voor een sterke en duurzame economie. Het versterkt de concurrentiepositie en het een noodzakelijke voorwaarde voor behoud en toename van werkgelegenheid. Bij innovaties gaat het om de vernieuwende activiteiten die vooral een breder maatschappelijk belang dienen. En dus niet alleen voordelen bieden aan individuele bedrijven en consumenten.

We willen lokale productie en consumptie van grondstoffen en energie stimuleren. Dit levert winst op voor milieu (energie), economie en innovatie. En sluit goed aan bij Europese thema's als biobased economy en Cradle2Cradle. Dit maakt deze projecten kansrijk voor Europese (co)financiering. In onze eigen gemeente zet Botanische tuin De Kruidhof in op Biobased Economy.

*De 'biobased economy' is een onderdeel van de circulaire economie en heeft grote potentie. Deze potentie zit in het (terug)winnen van hernieuwbare grondstoffen en de productie van duurzame energie. Hernieuwbare grondstoffen kunnen weer worden ingezet in allerlei productieprocessen. Daarmee behouden deze grondstoffen hun economische waarde. Het uitgangspunt van de biobased economy plaatst ook onze inzet op de productie van energie uit biomassa of groene reststromen in een ander perspectief. Deze bronnen passen we pas toe voor energieproductie, als een toepassing met een hogere toegevoegde waarde (zoals de productie van biopolymeren) niet meer mogelijk is.*  
*Bron: Uitvoeringsprogramma Duurzame energie provincie Fryslân*

## 5.2 Rol gemeente

Innovatie gaat niet vanzelf. Het is een risicovolle en kostbare aangelegenheid. De provincie Fryslân geeft aan een ondersteunende rol te willen nemen bij innovatieve projecten. De gemeente kan faciliteren, verbindingen leggen met bijvoorbeeld provincie en kennisinstellingen. Ook binnen het vergunningenbeleid en bestemmingsplannen wordt gekeken naar mogelijkheden om projecten te realiseren.

Financieel biedt het Fûns Skjinne Fryske Enerzjy kansen.

*Het FSFE is in het leven geroepen als partner voor Friese duurzaamheidsprojecten en kan zowel investeren, (co)financieren als adviseren bij financiering van projecten. Het gaat hierbij om zakelijke projecten die aantoonbaar tot reductie van uitstoot van broeikasgassen leiden, en daarnaast ook een toegevoegde waarde hebben voor de werkgelegenheid in Fryslân.*

*Bron: [www.FSFE.nl](http://www.FSFE.nl)*

## 5.3 Instrumentenmix

De instrumenten worden nader omschreven in hoofdstuk 7. De nummering van de instrumenten komt overeen met de paragraafnummers.

**7.5 Energie in Maatschappelijk vastgoed**

**7.7 Biomassa voor eiwitten en energie**

**7.20 Nog te ontwikkelen**

# Hoofdstuk 6

## Ambitieproject 4:

### Duurzaam ondernemen

---

We stimuleren bedrijven binnen onze gemeente om duurzaam en maatschappelijk verantwoord te ondernemen, we geven daarbij zelf het goede voorbeeld. Door zelf duurzaam te handelen kunnen we anderen inspireren.

#### 6.1 Inleiding

Onder duurzaam ondernemen wordt verstaan: het op bedrijfsniveau concretiseren van een balans tussen de 3 P's: people, planet en profit. Naast winstgevendheid, streven ondernemingen naar het reduceren van milieu-impact en staat het welzijn van medewerkers in de hele keten centraal. Ondernemingen handelen dus maatschappelijk betrokken waarbij dit ook de langere termijn bedrijfsvoering ten goede komt.

Duurzaam ondernemen wordt al door vele ondernemers opgepakt. Ook in Achtkarspelen is al een groep ondernemers actief, onder andere binnen het Koplopertraject.

Ze zien mogelijkheden zichzelf als duurzaam bedrijf te profileren, hebben betere kansen bij duurzame aanbestedingen of kunnen simpelweg kosten besparen. Dit kan variëren van groene stroominkoop tot het zelf produceren van duurzaam-gecertificeerde producten. Ook het betrekken van doelgroepen met een afstand tot de arbeidsmarkt door ze weer aan het werk te helpen is een goed voorbeeld.

##### 6.1.1. bedrijven betrekken

Hoewel duurzaam ondernemen een veelgenoemd onderwerp is en bedrijven wel mogelijkheden zien, blijft het intern bij organisaties vaak nog te veel liggen waardoor kansen onbenut blijven. Op dit vlak is nog veel terrein te winnen. Ondernemers weten over het algemeen goed wat ze willen. Ze zien ook dat overheden streven naar verduurzaming, bijvoorbeeld door duurzaam in te kopen en ook consumenten kopen steeds bewuster. Dit betekent dat er marktkansen ontstaan. Duurzaam Ondernemen is echter geen core-business voor veel bedrijven, waardoor de kennis ontbreekt.

Ook aan het concretiseren en aantoonbaar maken van duurzaam ondernemen is behoefte. Gevoelsmatig heeft Duurzaam ondernemen meerwaarde, maar concretisering blijkt vaak nog lastig.

Door lokale bedrijven te betrekken bij lokale duurzaamheidsprojecten geef je handen en voeten aan duurzaam ondernemen. Zo biedt het energieloket een podium voor bedrijven die burgers kunnen adviseren bij duurzaam (ver)bouwen.

Projecten als het Koploperproject en Maak geld met energie zorgen juist weer voor een stukje bewustwording.

### 6.1.2 binnen eigen organisatie

In 2010 heeft de gemeente zelf deelgenomen aan het koploperproject. De resultaten hiervan zijn een goed uitgangspunt om op verder te borduren. De ambities en kansen binnen duurzaam ondernemen liggen op het vlak van duurzaam inkopen van bijvoorbeeld biologische en streekproducten voor de horeca, energiebesparing bij verlichting, aandacht voor duurzame dienstreizen en duurzame energie. Met de lokale duurzaamheidsmeter meten we onze eigenresultaten en de resultaten van de hele gemeente.

## 6.2 Rol gemeente

De gemeente initieert een aantal projecten, zowel intern als extern. De gemeente geeft met een goed MVO beleid en uitvoering binnen de eigen organisatie een goed voorbeeld aan bedrijven en instellingen. Door projecten uit te voeren worden bedrijven bewust gemaakt van de mogelijkheden, wensen en kansen als het gaat om MVO. Het is zaak dat de gemeente hier een zo breed mogelijke doelgroep aanspreekt. Ook is het van belang dat de gemeente het voortouw neemt om kennisoverdracht optimaal te laten verlopen en netwerkvorming wordt gestimuleerd.

## 6.3 Instrumentenmix

De instrumenten worden nader omschreven in hoofdstuk 7. De nummering van de instrumenten komt overeen met de paragraafnummers.

*Gericht op bedrijven*

**7.3 Oprichten Energieloket**

**7.4 Duurzame toekomst voor de zorgwoningbouw**

**7.5 Energie in Maatschappelijk vastgoed**

**7.7 Biomassa voor eiwitten en energie**

**7.8 Koploperproject Duurzaam ondernemen**

**7.9 PV in bedrijf: maak geld met energie**

*Binnen eigen organisatie*

**7.6 PV op gemeentelijk vastgoed, Fase II**

**7.10 Elektrische auto dienstreizen**

**7.11 Op 'e trapers**

**7.12 Stimuleren biologisch en streekproducten**

**7.13 Duurzame Talenten**

**7.14 Lokale duurzaamheidsmeter**

# Hoofdstuk 7

## Instrumenten

---

In dit hoofdstuk zijn de in de ambitieprojecten genoemde instrumenten nader toegelicht. Een aantal van deze instrumenten zijn ook opgenomen in de ANNO-uitvoeringsagenda. Zie hiervoor bijlage 1!

Deze lijst is gebaseerd op de huidige beschikbare tools, maar is niet uitputtend. Nieuwe ontwikkelingen en inzichten kunnen nieuwe instrumenten met zich mee nemen.

### 7.1 Oprichten/ ondersteunen Lokale coöperaties Duurzame Energie

Ontwikkeling van één of meerdere lokale energiecoöperaties, met als doel: het lokaal produceren van duurzame energie, waarbij de opbrengsten ook weer lokaal worden ingezet. De inzet is om optimaal gebruik te maken van de sociale infrastructuur.

In het Collegeadvies over Grootschalige toepassing zonnepanelen, waarvan kennis is genomen in de informatiecarroussel van 14-04-2014, is geadviseerd om, waar mogelijk, particuliere initiatieven te ondersteunen.

*Een belangrijk onderdeel vormt de **decentrale opwekking** van hernieuwbare energie door mensen zelf, en in de vorm van coöperatieve initiatieven, de derde pijler van het akkoord.*

*Burgers krijgen meer mogelijkheden om zelf hernieuwbare energie op te wekken en lokale en regionale initiatieven worden waar nodig en mogelijk door gemeenten, provincies en de rijksoverheid ondersteund.*

*Bron: Energieakkoord SER*

### 7.2 Energiebesparing in de bestaande bouw

#### Duorsum Dwaande mei wenjen

Het project Duorsum Dwaande mei wenjen richtte zich op energiebesparing in de bestaande particuliere woningbouw van voor 1985. Er zijn een aantal maatregelen ingezet, zoals een voorlichtingsronde langs de dorpen met een korting op het energieadvies en een subsidie op labelverbetering. Voor uitvoering zijn er lokale consortia gevormd. Tot eind 2014 kan nog aanspraak gemaakt worden op het energieadvies en de subsidie op labelverbetering.

Ook is aangehaakt op andere maatregelen zoals de duurzaamheidslening. De gemeentelijke duurzaamheidslening vervalt per 31-12-2014, als bezuinigingsmaatregel. De provinciale en landelijke duurzaamheidslening blijven nog wel in stand.

Het project past naadloos binnen de dorpsgerichte aanpak, vooral daar waar het gaat over het beperken van de energievraag.

*'In de **gebouwde omgeving** zijn er volop kansen om te komen tot aanzienlijke energiebesparingen. Uitgangspunt is dat burgers en bedrijven zelf belang hebben bij en verantwoordelijkheid nemen voor energiebesparing. Daarom wordt gekozen voor een combinatie van voorlichting en bewustwording, ontzorging en financieringsondersteuning.*

*Bron: Energieakkoord SER'*

### 7.3 Oprichten Energieloket

24 Friese gemeenten, waaronder Achtkarspelen, hebben gezamenlijk een aanvraag gedaan bij de VNG voor het oprichten van een provinciaal energieloket. Doel is om een digitaal energieloket op te zetten waar alle gemeenten in Fryslân mee uit de voeten kunnen. Een soort cafetariamodel dus. Burgers kunnen bij dit loket alle informatie krijgen over acties en voorzieningen in hun eigen omgeving. Een werkgroep is hier mee bezig geweest vanuit het Klimaatoverleg Fryslân. De aanvraag is inmiddels toegewezen.

*De VNG neemt het voortouw om een voorstel voor het ondersteuningsaanbod uit te werken. Daarbij worden andere partijen betrokken. Daarnaast wordt de samenwerking met bouw-installatiesector uitgebouwd om gezamenlijk de markt open te breken voor besparingen, duurzaam bouwen, duurzaam renoveren en decentrale energieopwekking.*

*De gemeente treedt op als voorlichter, het bedrijfsleven als ontzorgers met een integraal aanbod, inclusief energieprestatiegaranties.*

*Bron: Energieakkoord SER*

### 7.4 Duurzame toekomst voor de zorgwoningbouw

Het doel van het project is om zeer energiezuinig of energieneutraal te gaan bouwen voor mensen met een zorgbehoefte. De aanwezige zorgvraag van de bewoners zal gebundeld worden via een collectieve benadering. Hierdoor ontstaan kleine clusters van zorgwoningen, waarbij de besparing op energie ingezet kan worden voor collectieve voorzieningen, zoals zorgtaken, maar ook beheer en onderhoud, boodschappen etc. Dit geeft mensen de kans om langer in hun dorp te blijven wonen.

Het realiseren van één of meerdere clusters geeft een impuls aan duurzaamheid, de leefbaarheid in het dorp, versterkt de economische ontwikkeling en de demografische situatie en geeft mogelijkheden voor het invullen van vrijkomende bouwvlakken door bijvoorbeeld herstructurering in de regio. Er zijn inmiddels gesprekken gaande over de inpassing van deze pilot binnen Achtkarspelen.

### 7.5 Energie in Maatschappelijk vastgoed

Energetische aanpak van maatschappelijk vastgoed: sportaccommodaties, dorpshuizen en scholen. Probleem dat eigenaar vaak niet gebruiker is maakt financiering soms lastig. Hierbij wordt onderzocht of een leenconstructie uit kan, ook kan gebruik worden gemaakt van nieuwe financieringsmodellen.

### 7.6 PV op gemeentelijk vastgoed, Fase II

Zelf actief invulling geven aan onze doelstellingen door duurzame energieopwekking op gemeentelijk vastgoed. We leren hierbij van de bevindingen en kunnen dit weer doorgeven aan de regio. In fase I zijn zonnepanelen geplaatst op het gymlokaal in Twijzelerheide. Investering is kostenneutraal door vermeden energiekosten. (In Fase I is een terugverdientijd berekend van 8 jaar en dit komt overeen met de huidige opwekgegevens).

### **7.7 Biomassa voor eiwitten en energie**

Op de ANNO-uitvoeringsagenda staat het project Bermgras voor eiwitten en energie. Binnen de gemeente zijn gesprekken gaande rondom een initiatief voor het vergisten van biomassa, zoals bermgras, hekkelafval en restanten snoeihout. Beide varianten gaan over het vergisten van biomassa, waarbij eiwitten en een reststroom voor verdere vergisting vrijkomen. Het past binnen de ambitie om initiatieven op dit gebied te ondersteunen.

### **7.8 Koploperproject Duurzaam ondernemen**

Het doel van dit project is om bedrijven en organisaties bewust te maken van duurzaam- en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het gaat dan om de rol die zij hierin spelen en ook de voordelen die het kan opleveren. Adviesbureau DGMR heeft het koplopertraject uitgevoerd. Dit project was zowel in onze Duurzaamheidsvisie als in het uitvoeringplan ANNO opgevoerd. Vanwege de verschillende stadia waarin de ANNO-gemeenten zich bevinden is er voor gekozen om het derde traject zelfstandig in te gaan.

Eind september is een startbijeenkomst gepland met naar verwachting 10 bedrijven. Het gehele traject neemt ongeveer een jaar in beslag.

### **7.9 PV in bedrijf: maak geld met energie**

ONOF is opdrachtgever van de campagne 'Maak geld met energie' die wordt uitgevoerd door Stichting Synnovem uit Dokkum. Gebaseerd op drie pijlers: toekomst fossiele energie, verbeterde techniek en fiscale voordelen. Bedrijven die investeren in duurzame energie halen hiermee economisch rendement, kunnen dit gebruiken als visitekaartje en triggeren anderen om hier ook mee aan de slag te gaan.

Via social media en de site [www.maakgeldmetenergie.nl](http://www.maakgeldmetenergie.nl) wordt aandacht besteed aan geld verdienen met duurzame energie. Er zijn inmiddels ondernemersbijeenkomsten gehouden in resp. Surhuisterveen en Dokkum gehouden. Bedrijven die verder willen met duurzame energie krijgen ondersteuning.

### **7.10 Elektrische auto dienstreizen**

Voor dienstreizen is een elektrische auto beschikbaar. De auto is door duurzaamheid geïnitieerd, maar wordt door P&O gefinancierd en wordt verrekend met niet gedeclareerde dienstreizen. De lease van de huidige auto is met een jaar verlengd. Om het gebruik van de auto te stimuleren zal vanuit duurzaamheid een aantal maatregelen worden genomen, zoals een publiciteitscampagne, maar ook het inzetten van de auto op het reizen tussen Burgum en Buitenpost zal gestimuleerd worden.

Er kan naar uitbreiding gekeken worden van het aantal duurzaam aangedreven vervoersmiddelen op het moment dat dit kostenneutraal is.

### **7.11 Op 'e trapers**

Aandacht voor woon-werkverkeer op de fiets, met als speerpunten duurzaamheid, gezondheid en het sponsoren van een goed doel, in samenwerking met het gezondheidsprogramma 'Achtkarspelen Fit'. Zo'n 40 collega's brengen hun fietskilometers woon-werkverkeer in beeld. Deze fietskilometers worden gesponsord voor een goed doel. Op de dag van de duurzaamheid wordt hier op positieve manier aandacht aan besteed.

### 7.12 Eerlijk en gezond

In 2009 heeft de gemeenteraad van Achtkarspelen er voor gekozen Millenniumgemeente te worden. Eén van de Millenniumdoelen is eerlijke handel. Ook de provincie Fryslân roept op om stelling te nemen. Ze heeft als doelstelling om eerste Fairtrade provincie van Nederland te worden.

Daarnaast zijn vanuit Gezondheid ('Achtkarspelen fit') en Duurzaamheid enkele activiteiten georganiseerd met als doel aandacht voor eerlijke en gezonde producten, duurzaam en lokaal geproduceerd.

Dit geeft twee opties: Fairtrade gemeente worden, of gaan voor de variant 'Eerlijk en gezond' waarbij keuze wordt gemaakt voor producten met aandacht voor welzijn van mens dier en milieu. (streekproducten, seizoensproducten, biologisch)

Onlangs is onderzocht wat beide opties voor Achtkarspelen zouden inhouden. Naar aanleiding hiervan zal een raadsvoorstel worden gedaan. Vervolgens kunnen er concrete acties worden benoemd.

### 7.13 Duurzame Talenten

Het talent van hoger opgeleide jongeren in onze regio ten goede laten komen aan de duurzame doorontwikkeling van Noordoost Fryslân en tegelijkertijd de jongeren praktische werkervaring op laten doen. Er ontstaat een pool van hoog opgeleide, werkloze jongeren aan de ene kant en van bedrijven en overheden met concrete vragen aan de andere kant. Jongeren binnen deze nog op te richten pool kunnen een ondersteunende rol spelen binnen de vragen die de uitrol van dit project met zich meebrengt.

### 7.14 Lokale duurzaamheidsmeter

De Lokale duurzaamheidsmeter is een instrument dat inzicht biedt in de ambities en initiatieven van gemeenten op het gebied van duurzame ontwikkeling. Ook is het instrument een handvat voor maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven om met gemeenten in gesprek te gaan over duurzame ontwikkeling.

De duurzaamheidsmeter bestaat uit drie vragenlijsten, geënt op de drie dimensies van duurzame ontwikkeling: *People*, *Planet* en *Profit*. Gemeenten kunnen de vragenlijsten online invullen, waarna de resultaten zichtbaar worden op deze website.

De Lokale duurzaamheidsmeter maakt momenteel deel uit van het VNG-projectteam 'Monitoring'. Deze monitor gaat voor gemeenten in beeld brengen wat lokale en regionale ambities, activiteiten, trends, omgevingsfactoren en resultaten zijn gerelateerd aan de uitvoering van het Energieakkoord.

### 7.15 Energie in beeld

Vanuit het energieakkoord is gesteld dat Netwerkbeheerders hun gegevens Via Netwerkbeheerder Liander beschikken we over inloggegevens om het aandeel duurzame energie in onze gemeente te monitoren. We kunnen bijhouden hoeveel gas en elektra verbruikt wordt in een bepaald postcodegebied en wat het aandeel duurzame energie is. Deze gegevens zijn goed te gebruiken voor communicatie en beleidsdoeleinden.

*Netbeheerders maken informatie geanonimiseerd beschikbaar ten behoeve van de transitie, zoals voor energiebesparingdiensten. Het betreft hier het Productie Installatie Register (PIR) voor decentrale opwekking (invoeding op midden- en laagspanning), alsmede de beschikbaarheid van verbruiksdata op postcodeniveau  
Bron: Energieakkoord, SER).*

### **7.16 Natuur- en Duurzaamheids Educatie**

NME-Achtkarspelen verzorgt arrangementen en lesmateriaal voor het onderwijs in Achtkarspelen, op het gebied van Natuur en Duurzaamheid.

Door kinderen al op jonge leeftijd in contact te brengen met de natuur in de eigen leefomgeving, wordt mede de basis gelegd voor gezond en milieubewust gedrag. Bovendien worden de kinderen toegerust om duurzame keuzes te kunnen maken en uitgedaagd tot betrokken burgerschap! NME is hiermee een positief en proactief communicatiemiddel op het gebied van duurzaamheid.

Op 30 januari 2014 is de raad geïnformeerd over de intentie tot samenwerking in Noordoost Fryslân. Op 27 juni 2014 is een intentieverklaring ondertekend om intensief te gaan samenwerken, door bestuurders van de zes gemeenten. Dit is inmiddels ingezet met een gezamenlijk programma. De eerste twee jaar wordt toegewerkt naar één organisatie. Na deze periode komen de NME-centra met een voorstel over de samenwerkingsstructuur.

NME heeft een eigen budget waaruit vrijwilligersvergoedingen en leermiddelen worden betaald. Voor grotere projecten, die gekoppeld zijn aan duurzaamheidsbeleid, wordt soms een bijdrage uit het duurzaamheidsbudget gevraagd.

### **7.17 Beleid op elektrische laadpalen voor openbaar gebruik**

In samenwerking met de Stichting E-laad zijn laadpalen voor openbaar gebruik geplaatst. (gemeentehuis, station, winkelcentrum B'post en S'veen) Gebruikers betalen de stroom zelf, via een laadpas. Op basis van monitoring (bezetting plaatsen, verkoopcijfers elektrische auto's) en vragen die binnenkomen zal de vraag naar laadpalen groter kunnen worden en daar zal beleid op gemaakt moeten worden.

### **7.18 Beleid op carpoolplaatsen**

In de gemeente zijn een aantal carpoolplaatsen aangewezen. Om Fryslân bereikbaar en leefbaar te houden moeten zoveel mogelijk verplaatsingen per fiets, openbaar vervoer of al carpoolend worden afgelegd. Achtkarspelen kent 4 carpoolplaatsen, waarvan 3 van de provincie en een van de gemeente. Door gericht campagne te voeren en het gebruik te monitoren worden autosolisten geïnformeerd en gestimuleerd om te gaan carpoolen.

### **7.19 Vervoersbewegingen in Noordoost Fryslân**

Efficiënt organiseren van aantal vervoersbewegingen in de regio, vooral in school- en zorgvervoer. Minder CO<sub>2</sub> en NO<sub>x</sub> uitstoot. Aanhaken bij project digitale duim (vervoersapp). Provincie is projecteigenaar, vanwege raakvlakken met duurzaamheid is dit project opgenomen in de ANNO-duurzaamheidsagenda.

### **7.20 Nog te ontwikkelen**

Duurzaamheid is dynamisch. Overheden, bedrijven en particulieren komen voortdurend met nieuwe inzichten, vragen etc. Nieuwe projecten kunnen worden aangedragen en geprioriteerd (bijvoorbeeld deelname aan het woonoffensief) Hier moeten we als gemeente op in kunnen spelen.

## Hoofdstuk 8

# Financiële paragraaf

---

### **Middelen voor dorpsgerichte aanpak**

De duurzaamheidsnota zet met haar ambitieprojecten vooral in op het initiëren en stimuleren van initiatieven vanuit de samenleving. In ambitieproject 1 gaan we in initiatiefdorpen op zodanige wijze met duurzaamheid aan de slag dat het de leefbaarheid bevordert. Bijvoorbeeld het oprichten van een dorpscoöperatie, waarbij het dorp initiatiefnemer is. Ook de andere ambitieprojecten zijn grotendeels gestuurd door initiatieven vanuit de samenleving. De gemeente heeft een faciliterende rol. De kosten hangen hierbij sterk af van de vraag, maar vooral bij grootschalige initiatieven zal (co)financiering nodig zijn voor onderzoek en uitvoering.

Om een dorpsgerichte aanpak goed te begeleiden, initiatieven te kunnen ondersteunen en onze doelstellingen te kunnen behalen is financiering nodig. Deze is vooraf moeilijk in te schatten.

In de programmabegroting is vooreerst €150,000,- beschikbaar gesteld voor een dorpsgerichte aanpak duurzaamheid. Deze middelen kunnen bedoeld zijn als financiering van projecten, maar ook om cofinanciering te kunnen verkrijgen of garanties te kunnen geven. Projecten die hiervoor in aanmerking komen zullen aan de raad worden voorgelegd.

### **Werkbudget**

Initiatieven binnen een dorpsgerichte aanpak moeten eerst op gang komen. Daarnaast dienen lopende zaken en projecten die niet gerelateerd zijn aan de dorpsgerichte aanpak, gefinancierd te moeten worden. Hiervoor is werkbudget nodig, bestemd voor praktische uitvoering en procesondersteuning. Het restant duurzaamheidsbudget 2009-2014 (€73.397,00 per 01-01-2014) biedt hiervoor afdoende middelen. Wij stellen voor om dit budget te handhaven als werkbudget.

### **Mogelijke cofinanciering**

#### **ANNO 2**

Er is nog weinig duidelijkheid over ANNO 2-gelden. Als gemeente sturen wij aan op (co)financiering van een dorpsgerichte aanpak.

#### **Provincie**

Daar waar aansluiting is bij het provinciale beleid liggen mogelijkheden voor (co)financiering

#### **Europees/ Rijk/VNG**

Vanuit het energieakkoord zijn middelen beschikbaar voor het opzetten van een energieloket. Deze aanvraag is inmiddels gedaan. Zie uitvoeringsplan. Daarnaast zal voor grotere projecten gekeken worden naar de mogelijkheden.

## Hoofdstuk 9

# Verantwoording

---

### ***Beleidsstukken en rapporten waarop het uitvoeringsplan is gebaseerd.***

- Beleidsplan Duorsum yn de Wâlden 2009-2014, Gemeente Achtkarspelen
- Evaluatie Duorsum yn de Wâlden 2014, Gemeente Achtkarspelen
- Advies grootschalige toepassing van zonnepanelen 2014, Gemeente Achtkarspelen
- Coalitieakkoord, gemeente Achtkarspelen
- Energieakkoord voor duurzame groei, SER 2013
- ANNO-Visie Duurzaamheid 2013, Netwerk Noordoost Fryslân
- ANNO-Uitvoeringsplan Duurzaamheid 2013, Netwerk Noordoost Fryslân
- Romte foar de Sinne, ontwerpnotitie juni 2014, GS provinsje Fryslân
- Uitvoeringsprogramma duurzame energie 2014-2020, GS provinsje Fryslân
- Handreiking De rol van gemeenten bij lokale duurzame energie-initiatieven, Rijkswaterstaat, juni 2013
- Businesscase Postcoderoos co-creatie, augustus 2014, Aedes, NetbeheerNederland, provincie Gelderland, provincie Fryslân, gemeente Leeuwarden, ASN-Bank, Wonion, WoonFriesland, De Woonschakel.
- Onderzoeksrapport project groenkerk, juni 2013, Hanzehogeschool Groningen

### ***Vooronderzoek (websites en gesprekken)***

- Provincie Fryslân
- Doarpswurk
- Netwerk duurzame dorpen
- Energiewerkplaats
- Kennisplatform wonen
- [www.rvo.nl](http://www.rvo.nl)
- [www.energyvalley.nl](http://www.energyvalley.nl)

Foto voorpagina: Binne Louw Katsma

## Bijlage 1: Korte samenvatting ANNO

Duurzaamheid realiseren en laten slagen is bij uitstek iets dat ons allen aangaat en waar we samen aan bij moeten dragen. De zes Noordoost Friese gemeenten, de Provinsje en it Wetterskip hebben daarom een regionale duurzaamheidsvisie ontwikkeld.

Niet alleen, maar met maatschappelijke partners, bedrijfsleven en burgers, op basis van wederzijds vertrouwen. Als overheden streven we er naar een betrouwbare partner te zijn. Een partner met 'lef' die aansluit bij bestaande ontwikkelingen (bv. regionale kennisinzet van afgestudeerden, grootschalige productie van zonne-energie en/of de ontwikkeling van duurzaam recreatief varen), maar die ook haar eigen koers vaart. Op die manier zetten we belangrijke stappen richting het duurzame toekomstbeeld 2030.

### Visie en uitvoeringsplan

We zien als gezamenlijke overheden kansen om in samenwerkend, regionaal verband krachtige stappen te zetten. De duurzaamheidsvisie en het uitvoeringsplan ondersteunen hierin en dragen bij aan het duurzame toekomstbeeld voor onze regio:

*'In 2030 is Noordoost Fryslân een regio die volhoudbaar voorziet in haar behoefte qua energie, voedsel, producten, diensten, werkgelegenheid en recreatie. Daarbij vindt nadrukkelijk samenwerking met andere regio's plaats.'*

In 2030 hebben we een aantal significante stappen gezet richting een duurzame maatschappij. Concreet betekent dit dat de regio in 2030 voor een belangrijk deel zelfvoorzienend is waar het gaat om voedsel, energie en materialen. Zelfvoorzienend betekent overigens niet dat we een afgesloten, autarkische regio zijn. We streven naar kringlopen op een zo laag mogelijk, optimaal schaalniveau. Voor energie kijken we naar bijvoorbeeld naar onze eigen mogelijkheden, voor grondstofkringlopen kijken we meer naar Fries of nationaal niveau. We zijn daarmee sterk verminderd afhankelijk van externe hulpbronnen zoals aardgas uit Rusland, kunstmest uit Marokko(fosfaat) en veevoer uit Zuid-Amerika (soja). Deze ontwikkelingen hebben op hun beurt nadrukkelijk een positieve weerslag op de economie, leefbaarheid en biodiversiteit in de regio (en daarbuiten). Concreet staat de regio er rond 2030, dus over zo'n 17 jaar, als volgt voor:

#### Energietransitie: we zijn onafhankelijk van fossiele energiebronnen:

- Woningen en gebouwen voorzien in eigen energiebehoefte;
- Openbare infrastructuur zoals verlichting, sluizen, bruggen en gemalen worden duurzaam aangedreven;
- We produceren aan huis ook energie om ons vervoer aan te drijven en andersom voorziet onze elektrische auto ons van stroom als we even zonder zon zitten, het slimme energienet faciliteert ons daarin;
- Ook bedrijven zijn zelfvoorzienend, vooral de agrarische sector wordt grootschalig producent van duurzame energie;

#### Circulaire maatschappij: onze gebruiksgoederen zijn herbruikbaar:

- We gebruiken ons afval weer nuttig als grondstof bijvoorbeeld door er (weer) afbreekbare bioplastics van te maken, en als het echt niet anders meer kan worden produceren we er energie mee;
- We hebben sluitende regionale (nutriënten)kringlopen gerealiseerd door nauwe samenwerking tussen veeteelt-, akkerbouw- en de afval/watersector;
- De biodiversiteit in de regio en daarbuiten staat niet langer onder druk en floreert weer, onder andere door herstel van bodemkwaliteit, het zorgvuldig omgaan met nutriënten, het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen en het uitbannen van overige schadelijke stoffen in bodem, grond- en oppervlaktewater en atmosfeer.

**Duurzame economie: onze economie is hervormd en dient de regionale gemeenschap:**

- Inwoners en horeca kopen veelal regionaal geproduceerd voedsel omdat dat betrouwbaar, duurzaam en economisch aantrekkelijk is;
- Ook van buiten de regio wordt de kwaliteit van onze regio gezien, waardoor de export van regionale producten toeneemt en er in NOF volop duurzaam gerecreëerd wordt in het aanwezige natuurschoon;
- De informatievoorziening is goed ontwikkeld en we zijn sterk verminderd afhankelijk van de omliggende stedelijke centra als Leeuwarden, Groningen en Drachten voor werk, zorg en onderwijs;
- We produceren duurzame energie voor onszelf en in toenemende mate voor de dichter bevolkte gebieden om ons heen, daarmee is een bloeiende nieuwe economische drijver voor de regio ontwikkeld.

Vanuit dit overkoepelende beeld concentreren we ons in de regio op vier kernthema's:

Duurzame energie (E), Duurzame mobiliteit (M), Duurzaam ondernemen (O) en Duurzame gebouwde omgeving (G). Binnen de thema's hebben we doelen gesteld en in samenwerking met onze omgeving bijbehorende projecten ontwikkeld. Zo maken we werk van onze ambities en geven we concreet en aantoonbaar invulling aan onze visie.

***Binnen de 4 kernthema's zijn 13 projecten geformuleerd:***

***E1, Bermgras voor eiwitten en energie***

***E2, Energie uit Hout***

***E3, Lokale coöperaties Duurzame Energie***

***E4, PV in Bedrijf: 'Maak geld met energie'***

***E5, PV op gemeentelijk vastgoed, Fase II***

***M1, Minder vervoersbewegingen in NOF***

***M2, Elektrisch recreatievaren***

***O1, Duurzame Talenten***

***O2, Duurzaam ondernemen***

***G1, Energiebesparingrenovatie particulier***

***G2, Opschaling Energieloketten ANNO***

***G3, Duurzame zorgwoningbouw***

***G4, Energie in maatschappelijk vastgoed***

Het uitvoeringsplan is bedoeld als dynamisch (levend) document. In de loop van de tijd kunnen projecten wijzigen, nieuwe projecten worden toegevoegd en/of projecten komen te vervallen. Een en ander wordt beïnvloed door de ontwikkelingen op het terrein van duurzaamheid en in Noordoost Fryslân.

De visie en het uitvoeringsplan dienen als uitgangspunt voor de komende jaren. De beleidsmedewerkers Duurzaamheid van de ANNO-gemeenten, Wetterskip en Provincie Fryslân vormen gezamenlijk de ANNO-werkgroep Duurzaamheid. De werkgroep heeft de coördinatie en uitvoering van het vervolgtraject opgepakt en houdt het uitvoeringsplan actueel. De werkgroep Duurzaamheid is verantwoordelijk voor de communicatie in samenwerking met de communicatiemedewerker ANNO.

## Bijlage 2: Dorpscoöperaties

Om de leefbaarheid van het platteland te behouden zijn voorzieningen op terreinen van zorg, dienstverlening, welzijn, sport, cultuur en recreatie noodzakelijk. Maar ook de mogelijkheid om goed te wonen in geschikte woningen voor jong en oud, voldoende arbeidsparticipatie, economische vitaliteit, sociale verbanden en informele netwerken zijn van groot belang.

In kleine kernen zijn verschillende samenwerkingsverbanden te vinden. Zo is er veelal een dorpsraad, zijn er buurtverenigingen en worden er veelal verschillende activiteiten georganiseerd in het buurthuis, in sportverenigingen of er is een informeel zorg- en hulpcircuit. Toch is het zinvol stil te staan bij de vraag in hoeverre er afstemming en samenwerking plaatsvindt tussen deze reeds bestaande samenwerkingsverbanden. Door de krachten te bundelen kan immers een belangrijke meerwaarde ontstaan:

- Lokale samenwerkingsverbanden kunnen zo een sterkere (markt)positie verkrijgen.
- Buurtbewoners en bewonersorganisaties kunnen zo gemakkelijk informatie uitwisselen.
- Aanbieders van producten en diensten hebben een aanspreekpunt.

Wil samenwerking op lokaal niveau succesvol zijn, dan gelden de volgende uitgangspunten:

- Er moet draagvlak zijn voor veranderingen onder buurtbewoners, aanbieders (van zorg en dienstverlening en voorzieningen) en bij de gemeente.
- Er moet op lokaal niveau een duidelijk aanspreekpunt zijn voor bijvoorbeeld vraagbundeling, communicatie, beheer en deskundigheidsbevordering.

## De keuze voor een coöperatie

Er zijn verschillende vormen van samenwerking door bewoners mogelijk. Veel samenwerkingsverbanden hebben een informeel karakter. Dat kunnen heel vruchtbare samenwerkingsvormen zijn, waarbij met gezamenlijke inspanningen veel resultaten geboekt worden.

Toch blijkt dat bij veel bewoners de behoefte bestaat om samenwerking en belangenbehartiging structureler vorm te geven. Zeker bij belangenbehartiging en bij onderlinge hulp blijkt die behoefte aan een gestructureerde organisatievorm met een zo groot mogelijk draagvlak te bestaan. In zo'n geval kan een coöperatieve vereniging als men wil samenwerken met een grote mate van zelfstandigheid aantrekkelijk zijn. Inwoners van het dorp kunnen in samenwerking met partners als de gemeente, agrarische bedrijven, commerciële dienstverleners woningcorporaties, instellingen op het terrein van zorg en welzijn samen bepaalde belangen behartigen. Met de bijdrage van de leden kunnen collectieven gezamenlijk investeringen plegen of kan er tegen gereduceerde tarieven inkopen gedaan worden.

## De coöperatie

Coöperaties zijn niets anders dan samenwerkingsverbanden van mensen, instellingen en/of bedrijven. Coöperaties streven een doel na dat zonder samenwerking moeilijk te realiseren is. Leden werken samen om dat doel te bereiken. Bijvoorbeeld om zorg en andere voorzieningen te behouden in het dorp. Een coöperatie wordt altijd opgericht bij notariële akte. In de wet gaat het om '...een bij notariële akte als coöperatie opgerichte vereniging....'

## Motieven

Motieven om te gaan samen werken kunnen verschillend zijn. Bijvoorbeeld uit ideële overwegingen; om de onderlinge solidariteit en het gemeenschappelijk belang van de leden te versterken. Dergelijke vormen van coöperaties kennen we van oudsher uit de landbouwsector. Maar er zijn ook dienstencoöperaties van huisartsen of adviseurs die zijn gaan samenwerken met behoud van hun eigen praktijk. Maar coöperaties kunnen ook ontstaan uit materiële overwegingen; om een materieel of economisch voordeel te behalen. We spreken dan van gemengde coöperaties: een samenwerkingsverband met een gemeenschappelijke inkoop/ verkoop.

## Kenmerken

Kenmerkend voor de coöperatie is dat de leden van een coöperatie werken samen zonder hun zelfstandigheid te verliezen. Het hoogste orgaan van een coöperatie is de Algemene Leden Vergadering (ALV): elk lid heeft daarin evenveel te zeggen. Is er een dagelijks bestuur, dan is dat ondergeschikt aan de ALV. Leden zorgen voor de financiën van de coöperatie. Samen bepalen ze hoe het geld wordt besteed. Een coöperatie ontwikkelt een product, dienst of concept voor eigen gebruik, maar eventueel ook 'voor de markt'. Een coöperatie kan altijd nieuwe leden toelaten; wel kan zij een startbijdrage vragen die in waarde vergelijkbaar is met investeringen van leden van het eerste uur.

Een coöperatie heeft als samenwerkingsmodel een belangrijke subjectieve lading: samen staan we sterker. Dit gevoel van onderlinge verwantschap en vertrouwen is een niet te onderschatten basis voor succesvolle samenwerking.

Doelen van de coöperatie laten zich als volgt vertalen:

### Het belang van samenwerken en maken van keuze.

In kleine kernen zijn verschillende samenwerkingsverbanden te vinden. Zo is er veelal een kleine kernen vereniging, er is een informeel zorg- en hulpcircuit en worden er veelal verschillende activiteiten georganiseerd door bijvoorbeeld het buurthuis of de sportvereniging. Toch is het zinvol stil te staan bij de vraag in hoeverre er afstemming en samenwerking plaatsvindt tussen deze reeds bestaande samenwerkingsverbanden. Door de krachten te verenigen kan immers een belangrijke meerwaarde ontstaan:

- lokale samenwerkingsverbanden krijgen zo een sterkere marktpositie;
- buurtbewoners en -organisaties kunnen gemakkelijk informatie uitwisselen;
- aanbieders van producten en diensten hebben een aanspreekpunt.

## Behoeften in beeld

Om de leefbaarheid van het platteland te behouden is er behoefte aan zorg, dienstverlening, goed wonen voor jong en oud, behoud van voorzieningen, ondersteuning van het informele netwerk en het creëren van arbeidsmogelijkheden. Buurtbewoners die met elkaar samenwerken om de leefbaarheid van het platteland te behouden ervaren op die terreinen de meeste voortgang.

## Belangen verenigd

De belangen van leden zijn homogeen. Dat wil zeggen dat ze niet te veel uiteenlopen. Overigens is onderling vertrouwen een belangrijke voorwaarde voor een coöperatie. Het maken van winst is geen doel op zich. Daarom zijn commerciële partijen doorgaans geen lid van een coöperatie. Natuurlijk kan een coöperatie wel zaken met hen doen. Samenwerking met de lokale overheid kan binnen een coöperatie goed gestalte krijgen. Aan te raden is die overheid te beschouwen als een derde partij waarmee een zakelijke relatie bestaat

## Resultaten

In het algemeen geldt dat als men wil samenwerken zonder de eigen zelfstandigheid op te geven, een coöperatie aantrekkelijk kan zijn.

Buurtbewoners en andere partners zoals bijvoorbeeld de thuiszorg en de gemeente, behartigen samen bepaalde belangen, bijvoorbeeld alles wat rond de zorg in het dorp te maken heeft.

Bron: [www.kennisplatformbewoners.nl](http://www.kennisplatformbewoners.nl)